EXPRESIVITATEA NUMELOR DE PERSOANE RUSEŞTI CU SUFIXUL *-uška*

Maria ANDREI
(Universitatea de Vest din Timişoara)

Numele este un semn lingvistic complex al cărui sens este determinat de o mulțime de factori de ordin istoric şi cultural, fiind o adevărată oglindă a specificului național.

În limba rusă, ca de altfel şi în alte limbi, în paralel cu „numele plin“ „polnoe imja“ — *Ivan* — există „nume hipocoristice“ „sokraščjonye imena“ — *Vania* — şi „nume cu sufixe cu valoare subiectivă“ sau „nume apreciative“ „imena s suffixami subiektivnoi ocenki“ „ocenočnye imena“ — *Vaniuša*. În cartea noastră *Antroponimia şi conotația lingvistică*, pentru ultimul tip de nume, am folosit şi termenul „nume afectiv-apreciative“[2].

Indiferent de forma numelui — plină, hipocoristică sau afectiv-apreciativă — numele ruseşti, similar numelor din toate limbile slave, precum şi celor aparținând altor grupuri de limbi indo-europene, în particular, limbile germanice şi romanice, dispun de un diapazon larg de conotații expresiv-stilistice: conotația de alintare (*Iuročka*), conotația diminutivală (*Iurik*), conotația „familiar“ (*Iurka*), conotația de tachinare, enervare, iritare (*Iurišče*), conotația de desconsiderare, sfidare (*Iuraška*), conotația de umilire, înjosire (*Iuriška*), conotația „dispreț“ (*Iurčišče*), conotația „insultă“, „înjurie“ (*Iuracha*).

[2] Maria Andrei, *Antroponimia şi conotația lingvistică,* Timişoara, Editura Mirton, 1998, p. 164.

BDD-V1871 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:02:05 UTC)

La rândul lor, fiecare din aceste conotaţii conţin o gamă bogată de alte nuanţe conotative. Spre exemplu, numele cu conotaţii de alintare pot să exprime atitudinea de înduioşare (*Galjušen'ka*), gingăşie (*Galinuška, Galinka*), dezmierdare familiară (*Galka, Manjaška*), dezmierdare artificială, dulceagă (*Galiunia, Maniunia*), dezmierdare cu nuanţe ironice (*Mašenčia*), respect, stimă cu nuanţe semigrosolane (*Tolian, Iuran*) etc.[3].

Adeseori valorile expresive ale numelor de persoane rezultă din utilizarea lor cu diferite sufixe. Limba rusă dispune, în acest sens, de mijloace morfologice variate, concretizate în sisteme de sufixe cu valoare subiectiv-apreciativă şi modele speciale pe baza cărora se creează forme neoficiale de denominaţie.

Referitor la sufixele derivaţionale specifice numelor ruseşti, putem spune că nu există o echivalenţă totală sau o sinonimie absolută a lor. Acelaşi sufix onomastic nu imprimă întotdeauna numelui format pe baza lui una şi aceeaşi nuanţă de alintare ori depreciativă. Valoarea semantică şi stilistică a sufixelor se evidenţiază cu claritate în funcţie de un context verbal sau situaţional ori pe fondul întregului sistem de antropoforme întrebuinţate în diferite zone ale teritoriului etnic. Forme cu aceleaşi sufixe, în teritorii şi contexte diferite, pot să exprime atitudini diverse ale vorbitorilor faţă de cel numit.

Sufixul *-uška*[4] este un sufix expresiv. Ca element formativ, el imprimă numelui o atitudine pozitivă şi spre deosebire de alte sufixe (vezi infra) nu este orientat înspre lumea copiilor. Pentru a evidenţia acest fapt vom compara termenii de rudenie obţinuţi cu sufixul *-uška* cu formele derivate cu sufixele *-očka* şi *-en'ka*:

Mat*uška*	mam*en'ka*	mam*očka*	mămică
Batj*uška*	pap*en'ka*	pap*očka*	tătic
Bab*uška*	*bab*en'ka*		bunică
Ded*uška*	*ded*en'ka*		bunic
Tjiot*uška*	tjiot*en'ka*		mătuşică
	djad*en'ka*		unchi
njanj*uška*			doică
	do*čen'ka*		fiică

[3] *Ibidem*, p.164-165.

[4] *Грамматика русского языка*, Москва, АН СССР, 1960, p. 274; *Грамматика современного русского языка*, Москва, Наука, 1970, p. 135.

BDD-V1871 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:02:05 UTC)

Observăm, pe de o parte, că derivatele cu sufixul *-uška*, se utilizează referitor la persoane adulte şi vârstnice, în vreme ce rezultantele cu sufixele *-očka* şi *-en'ka* nu pot fi folosite cu referire la aceste persoane (părinții părinților). Pe de altă parte, termenii de rudenie cu sufixul *-uška* se obțin de la cuvinte ce conțin componenta semantică „persoană adultă" *mat'* „mamă", *ded* „bunic", în timp ce formele cu sufixele *-očka* şi *-en'ka* provin de la cuvinte ce aparțin limbajului copiilor: *mama*, *papa* „tată". Remarcăm că numele de persoane ruseşti cu sufixul *-uška* derivă, de obicei, de la tema numelor pline (forme pe care copilul mic, cu siguranță, nu le cunoaşte): *Anna >Annuška*, *Avdotja>Avdotjuška*. Numele cu sufixele *-očka* şi *-en'ka* provin de la forme hipocoristice, utilizate în mediul familial: *Lida>Lidočka*, *Katja>Katen'ka*, *Mitja >Miten'ka*[5].

Semnificativ este şi faptul că numele cu sufixul *-uška* sunt frecvente, mai ales, în vorbirea rurală, iar cele cu sufixul *-en'ka* aparțin limbajului literar, fiind rare în mediul rural[6]. Trebuie să spunem, de asemenea, că numele cu sufixul *-uška*, în egală măsură, se întrebuințează ca adresare atât persoanelor adulte (sau când se vorbeşte despre adulți), cât şi ca adresare copiilor (sau când sunt amintiți copiii).

În studii anterioare[7] am arătat că formele numelui cu sufixul *-en'ka* de tipul *Katen'ka*, *Miten'ka* sunt orientate înspre copii într-un grad mai mic, comparativ cu numele cu sufixul *-očka*. Cu toate acestea, tema lor moale *Kat'*, *Mit'* prin ea însăşi, conține o raportare la comunicarea cu copiii mici, ceea ce rămâne valabil şi pentru alte derivate ale acestora. Formele cu sufixul *-ik* de tipul *Marik* sau cele cu sufixul *-ok* de tipul *Igoriok*, *Ninok* nu se raportează direct la copii, în general, ci la cei mici, în special[8]. Comparativ cu aceste forme, numele cu sufixul *-uška* nu conțin nici raportarea la copii, în general, nici pe cea la cei mici, în special.

Trăsătura tipică a numelor cu sufixul *-uška* o constituie nu atât caracterul lor alintător, cât, mai ales, sentimentul de *milă* şi *compasiune* față de semeni. De

---

[5] Н. А. Петровский, *Словарь русских личных имен*, Москва, Русский язык, 1980, p. 237-384; А. В. Суперанская, *Словарь русских личных имен*, Москва, Эксмо, 2003.

[6] B. V. Bratus, *The formation and expressive use of diminutives*, Cambrige: Cambrige University Press, 1969, p. 32; А. В Суслова, А.В. Суперанская, *О русских именах*, Лениздат, Ленинград, 1978, p. 116.

[7] Maria Andrei, *lucr. cit.*, p. 165-167, 209-222; idem, *Forme expresive ale numelor de persoane ruseşti*, în „Analele Universității din Timişoara", XLI, Timişoara, TUT, 2003, p.11-17.

[8] Idem, *Forme expresive ale numelor de persoane ruseşti cu sufixele* ***-ik*** *şi* ***-ok*** în „Probleme de filologie slavă", XII, 2004, p. 7.

BDD-V1871 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:02:05 UTC)

exemplu, în romanul lui F. M. Dostoievski, *Fraţii Karamazov*, o ţărancă foloseşte frecvent forma *Nikituška*, vorbind despre soţul ei decedat, pe care l-a iubit şi pe care-l regretă din tot sufletul. Numele *Avdotjuška* îl întâlnim la scriitorul F. I. Gorenştein referitor la o batrână săracă, aflată în luptă cu greutăţile vieţii. În romanul lui L. N. Tolstoi, *Război şi pace*, forma *Nikoluška*, folosită cu referire la un copil orfan, este opusă formei *Nikolen'ka*, un personaj bogat, adorat de familia sa (Rostov). În folclorul rusesc sufixul *-uška* (*-uško*) spre deosebire de sufixele *-očka* şi *-en'ka* se combină adeseori cu cuvinte care denumesc noţiuni abstract existenţiale ca, de exemplu, *gore* > *gorjuško*„amărăciune“, *smert'*> *smertuška* „moarte“, *rabota* > *rabotuška* „muncă“, *sila* > *siluška* „putere“, *volja* > *voljuška*, (înv.) „libertate“, „independenţă“, „eliberare“, *dolja* > *doljuška* „soartă“, „ursită“, *duma* > *dumuška* „cuget“, „gând“, „cugetare“ *zabota* > *zabotuška* „grijă“ etc. Prezenţa sufixului *-uška* (*-uško*) în cuvinte cu o semantică abstract existenţială susţine afirmaţia că expresivitatea conţinută în sufixul *-uška* nu are nici o legătură cu limbajul copiilor ori cu comunicarea cu copiii, fiind orientată într-o altă direcţie[9]. Ea reflectă o trăsătură esenţială a filozofiei populare ruseşti că individul trebuie tratat cu *milă*, *smerenie* şi *compasiune*. Cuvinte precum *zimuška* (*russkaja zima* „iarna rusească“), *voljuška* (*volja* „libertate“ — dorită, dar, de cele mai multe ori, nedobândită), *smertuška* (*smert'* „moarte“ — inevitabilă, dar acceptată fără frică), *nevestuška* (*nevesta* „logodnică“– floarea, ruptă fără milă), *golovuška* (*golova* „cap“ îndeosebi, în momente de cumpănă, *bednaja moja golovuška* „vai, de capul meu*"*), *gorjuško* (*gore* „amărăciune“ — soarta-i amară, dar trebuie acceptată) *chlebuško* (*chleb* „pâine“ — adeseori lipsea de pe masă), *soseduško* (*sosedka* „vecină“ *žizn' tjažela* „viaţa-i grea“, să fim uniţi, să ne ajutăm), *morjuško* (*more* „mare“ — spaţiu misterios, unde omul este nevoit să rătăcească) etc. — toate au un conţinut existenţial şi se corelează cu atitudinea moral-etică tradiţională rusească, reflectată atât în viaţa cotidiană a omului simplu, cât şi în arta rusă.

Având în vedere aceste considerente, credem că formula semantică a numelor de persoane cu sufixul *-uška* de tipul *Annuška*, *Avdotjuška*, *Nikituška* ar putea fi exprimată astfel: eu am faţă de tine sentimente *bune*, asemănătoare celor pe care le am faţă de persoanele ce se gândesc la diferite lucruri *rele*, ce li se pot întâmpla.

[9] Анна Вежбицкая, *Язык. Культура. Познание*, Русские Словари, Москва. 1997, p. 68.

BDD-V1871 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:02:05 UTC)

Numeroase cercetări au evidenţiat faptul că există civilizaţii la care noţiunile de „milă“ şi „compasiune“ sunt exprimate mai clar decât noţiunile de „iubire“, „simpatie“ sau „gingăşie“. De exemplu, în limba ifaluk din Mikronezia[10] şi în limba tibetană există un cuvânt special pentru noţiunea de „compasiune“, dar nu există cuvânt, care să denumească sentimentul de „iubire“[11]. În cultura rusă conţinutul semantic al verbului *žalet'* „a avea milă de cineva“, „a compătimi“ este deosebit de semnificativ. De exemplu, filozoful rus G. Fedotov scrie despre caracterul naţional rus: „Ne-am obişnuit să credem că rusul este un om bun… că ştie să compătimească. Compasiunea tipic rusească deosebeşte în mod esenţial modelul creştin rus de normele morale occidentale“[12]. Semnificativă este şi observaţia cunoscutului filozof, teolog şi poet rus V. S. Soloviov că ţărăncile din Rusia (*русские бабы*) utilizează cuvântul *žalet'* „a avea milă de cineva“, „a compătimi“ cu sensul *ljubit'* „a iubi“. „Nimic din ceea ce este sfânt nu este doar ceva personal“, scrie V. S. Soloviov. Tot ce este sfânt presupune iubire faţă de aproapele tău … iubirea faţă de aproapele tău este compasiune[13]. Nu întâmplător în filozofia etică a lui V. S. Soloviov cuvântul *žalost'* „milă, compasiune, compătimire“ ocupă un loc important. Ţinând cont de aceste coordonate ale filozofiei tradiţional etice ruseşti, prezenţa cuvântului „rău“ în formula semantică a numelor cu sufixul *-uška* ni se pare de prisos. Omiterea lui „eu am faţă de tine sentimente *bune*, asemănătoare celor pe care le am faţă de persoanele ce se gândesc la diferite lucruri (**rele*), ce pot să li se întâmple“ evidenţiază mai bine legătura strânsă a formelor numelui cu sufixul *-uška* cu noţiuni existenţiale, cu sentimente calde, bune, cerute nu atât de trăsăturile plăcute ale adresatului, cât, mai ales, de experienţa de viaţă a vorbitorului. Se confirmă, aici, observaţia lui B. V. Bratus[14] potrivit căreia numele în discuţie conţine alintare, atitudine bună, uneori, chiar glumeaţă. Cuvântul cheie, aici, este „bun“. Numele cu sufixul *-uška* (*-uško*) presupun o atitudine caldă faţă de oameni, bazată pe experienţa de viaţă a vorbitorului, pe cunoaşterea unor fapte ce se pot întâmpla individului pe parcursul vieţii. Filozofia populară rusă pe care

[10] Catherine Lutz, *Goals, events and understa: ding in ifaluk emotion theory*, în „Cultural models in language and thought“, Cambridge University Press, 1987, p. 68.
[11] Nancy Levine, *Perspectives on love:morality and affect in Nyinba interpersonal relations*, în „Culture and morality“, New York Academic Press, 1981, p. 187.
[12] Г. А. Федотов, *Новый град: сборник статей* în Анна Вежбицкая, *Язык. Культура. Познание*, Русские Словари, Москва, 1997, p. 61; traducerea ne aparţine.
[13] V. S. Soloviov, *Îndreptăţirea binelui*. *Filozofia morală*, Bucureşti, Humanitas, 1994, p. 114.
[14] B. V. Bratus, *lucr. cit*., p. 32.

BDD-V1871 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:02:05 UTC)

formele numelui cu sufixul *-uška* (*-uško*), cu siguranță, o implică, susține ideea că viața este concepută să-i compătimeşti pe cei din jur şi să ai o atitudine *bună* față de ei.

ЭКСПРЕССИВНОСТЬ РУССКИХ ЛИЧНЫХ ИМЕН С СУФФИКСОМ *-uška*

Резюме

В работе рассматриваются уменьшительные формы русских личных имен с суффиксом *-uška* и показываются их экспрессивные оттенки.

BDD-V1871 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:02:05 UTC)